

Mediálna kompetencia

Vo veku informačno-komunikačných technológií (IKT) potrebuje človek na ich využitie a zvládnutie „vedľajších účinkov“ rôzne vedomosti, zručnosti, schopnosti v takej kombinácii, aby pri stretnutí s médiami dokázal na prvý raz adekvátne zvládať životné situácie, do ktorých sa dostane. Takúto kombináciu vedomostí, zručností, schopností, hodnôt a postojov vnímame ako mediálnu kompetenciu.

Zložky mediálnej kompetencie¹:

- 1. Zaobchádzanie s IKT**
- 2. Sebahodnotenie**
- 3. Hodnotenie obsahu**
- 4. Samostatná komunikácia**
- 5. Tvorivosť**
- 6. Iniciatíva**

1. Zaobchádzanie s IKT – často vnímané ako jediná zložka mediálnej kompetencie. Samozrejme, že je dôležité vedieť mobil, počítač, ďalšie IKT a ich aplikácie spustiť správne a zmysluplne používať. Využívať všetky úžasné výhody, ktoré prinášajú. Ide však len o súčasť mediálnej kompetencie. U detí niekedy vzniká dojem, že úspešná manipulácia s IKT predstavuje ich zvládnutie. Prirodzená detská stratégia učenia sa pokus-omyl pri stláčaní „tlačidiel“ býva často úspešná, čo niekedy môže vzbudiť u detí predstavu, že prístroje ovládajú, rozumejú im. Tento postoj môže viesť k chybným odhadom svojich schopností pri používaní a práci s nimi. V dobe miniaturizácie porozumieť ich fungovaniu je stále komplikovanejšie, mnohé z toho je dostupné len IKT špecialistom. Porozumenie často nahrádza dobrá pamäť a intuitívne zaobchádzanie s technológiami, čím deti prirodzene disponujú. Potrebná je aspoň istá miera chápania fungovania IKT, aby napr. pripravená prezentácia s rôznymi technickými efektmi nezlyhala na nekompatibilitu použitých prístrojov a programov.

Tvorcovia technológií ich ovládanie, používanie aplikácií stále zjednodušujú, robia „priateľskejšie pre užívateľov“. Logické súvislosti fungovania zostávajú viacej skryté.

Stačí nácvik postupov pre manipuláciu s IKT a šetrné zaobchádzanie s nimi na zvládnutie nežiaducich účinkov médií? Ako podporovať chápanie fungovania technológií? V akej miere je to potrebné? V akom prostredí učiť deti vnímať a chápať súvislosti, príčiny a dôsledky svojich činov, udalostí, javov? Akými spôsobmi?

Sebahodnotenie

Deti dnes trávia stále viac času s médiami bez prítomnosti dospelých. Sú pre ne zdrojom informácií aj zábavy, relaxu. Odporúčania koľko času s nimi majú stráviť, sa rôznia. Všeobecne platné pravidlá

¹ Upravené podľa Buermann, U.: *Jak prežiť s médiami*, 2009. Výskumná práca Institutu pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM), *Fabula a metodiky rozvoja sociálnych a osobných kompetencií. Programu Vysoko efektívne učenie/ITV Asociácie S. Kovalikovej - vzdelávanie pre 21. storočie na Slovensku.*

neexistujú. Pri využívaní IKT treba zvažovať vek, telesnú konštitúciu, temperament, ostatné roly a povinnosti, životné okolnosti. Vlastne neustále vyhodnocovať primeranosť ich používania. Aby človek dokázal zohľadňovať všetky okolnosti, je potrebné sebaopoznanie, schopnosť reálne odhadovať svoje schopnosti, zdravé sebahodnotenie. To je možné získať vďaka otvorenej a jasnej spätnej väzbe, ktorú okolie, hlavne dospelí, deťom poskytujú - nemanipulatívne, láskavo, otvorene, jasne. Tak sa deti aj v neprítomnosti rodičov či učiteľov môžu naučiť samostatne zvažovať situáciu a zmysluplne využívať médiá.

Čo potrebujú vychovávatelia a rodičia, aby dokázali podporovať zdravé sebahodnotenie detí, budovať ich sebaúctu? Ako podporiť využitie technológií na sebaopoznanie?

2. Hodnotenie obsahu

Žijeme v dobe nebývalej dostupnosti až nadbytku informácií. Ani seriózne médiá nie sú schopné overovať pravdivosť všetkých správ, ktoré prinášajú. Schopnosť kritického hodnotenia počutého, videného, čítaného sa stáva kľúčovou pre utváranie obrazu o realite. Deti dokážu bez problémov informácie vyhľadávať, získať. Nevyhnutný je „overovací postoj“, kritické myslenie – zamyslenie sa nad dôveryhodnosťou, realistickosťou informácií, príčinami a následkami javov.

Narastajúca virtualizácia sveta, nekritické preberanie nájdených informácií, názorov sťažuje vytváranie vlastných úsudkov. Štýl učenia založený na preberaní znalostí iných, kde chýba skúmanie, overovanie, porovnávanie a následná modifikácia vlastného názoru, môže viesť k predsudkom a nie k hlbšiemu poznaniu.

Prirodzenú detskú zvedavosť je potrebné kultivovať a učiť sa klásť „múdre“ otázky, hľadať dôveryhodné zdroje, ľudí. Tiež pružnosť a ochotu zmeniť vlastný úsudok na základe nových informácií a pochopenia súvislostí. To je tiež v dobe elektronizácie a miniaturizácie stále náročnejšie. Napríklad platenie elektronickými kartami môže u detí vytvárať predstavu neobmedzených zdrojov na mŕňanie bez ohľadu na reálne príjmy peňazí, uložené na účte v banke.

Informácie získané z médií sú sprostredkované inými osobami a nevieme, aké sú ich hodnoty, záujmy. Môžu byť skreslené a prechádzať cez rôzne filtre, usmerňované rôznymi záujmami. Pri práci s informáciami je preto potrebné uvedomiť si aj tieto skutočnosti.

Ako podporovať cestu od predsudkov k vlastným kritickým úsudkom, samostatné učenie? Ako podporovať komplexné vnímanie súvislostí v dnešnom fragmentovanom svete? Aká je úloha intuície pri ochrane pred záplavou informácií? Kto, podľa čoho a do akej miery má nastavovať filter pre nové obsahy, informácie?

3. Samostatná komunikácia

Spoločné využívania médií sa postupne vytráca. Televízor je v mnohých rodinách v každej izbe rovnako ako počítač. Ich používanie sa individualizuje. Istá forma kontroly využitia médií aj príležitosti diskutovať o počutom, videnom je nižšia. Čas individuálne strávený s médiami sa naproti tomu zvyšuje. Rovnako ako množstvo času stráveného virtuálnou komunikáciou s priateľmi. Prirodzenú túžbu byť dôležitý, získať pozornosť okolia, si deti často napĺňajú

zviditeľňovaním sa v kybernetickom priestore. Čas mnohých rodičov strávený s deťmi je tiež stále kratší. V týchto súvislostiach sa stáva dôležité venovať viac času deťom, aby sa naučili zachovať primeranú mieru intimity aj vo virtuálnom priestore. Naučiť a zvažovať, ktoré informácie, fotografie zverejňovať a akému okruhu ľudí. Byť rovnako zdvorilý a dôveryhodný ako v komunikácii tvárou v tvár. Byť si vedomý, že dodržiavanie dohôd, pravidiel slušného správania, je zásadou zodpovedného správania, aj keď sedím za počítačom či s mobilom v ruke. Všetko, čo spôsobuje bolesť, poníženie, vytvára klamstvo, jednoducho to, „čo nechcem, aby robili mne, nerobím ani ja druhým“ - zlaté pravidlo - platí aj pri práci s IKT. Pre zodpovednú samostatnú komunikáciu aj prostredníctvom IKT sú základom sociálne zručnosti - čestnosť, zodpovednosť, flexibilita, empatia, rešpektujúca komunikácia.

Vnímajú školy výchovu k hodnotám - rozvoj sociálnych zručnosti - ako dôležitú súčasť školských vzdelávacích programov? Ako zabezpečiť včasný, systematický rozvoj osobných a sociálnych kompetencií?

4. Tvorivosť

Dnešné deti vedia veľmi dobre vyhľadávať informácie. Tvorivé spracovanie, spájanie rôznorodých informácií a vytváranie nových myšlienok však už nie je pre ne také samozrejmé. Vyžaduje vlastnú aktivitu, individuálny záujem. Nestačí riadiť sa len sprostredkovanými skúsenosťami médií, pokynmi, pravidlami iných či nejakým návodom. Sú potrebné vlastné myšlienky, nové nápady ako situácie, svoje problémy života riešiť. Predpokladom vzniku vlastných myšlienok je pokoj – chvíľa na premýšľanie, sústredenie sa. Zastavenie sa medzi rôznorodými činnosťami, aktivitami, aspoň tichý okamih, kedy v hlave môže vzniknúť vlastný nápad. Život v súčasnosti ponúka v každom okamihu množstvo rozptyľujúcich príležitostí. Schopnosť sústrediť sa prináša však kvalitné výsledky, či je to v športe, vo výskume, v učení sa alebo v inej činnosti.

Od temperamentu detí závisí, aký dlhý čas je potrebný pre pokoj, vytvorenie priestoru na vlastnú tvorivosť. U niekoho to môže byť zlomok sekundy a prichádzajú nové podnety, u niekoho minúty. V dnešnej kultúre narastania, rozptyľovania je práve schopnosť naučiť sa byť v pokoji ešte naliehavejšia. Zvyk vyplniť každú voľnú chvíľu zapínaním TV, počítača či iných médií odvyká od chvíľ pokoja, uberá z priestoru na prejavenie tvorivosti, samostatné vyplnenie času aktívnou činnosťou. Samostatné nápady, myšlienky tiež neprinášajú nové riešenia. Až vlastná aktivita konať, iniciatíva nositeľa ich premení na činy. Rozvoj tvorivosti, nápaditosti je tak prevenciou proti konzumnému využívaniu médií, podporuje hľadanie alternatív a zisk čo najväčšieho prospechu z nich.

Ako kultivovať „dlhé“ chvíle detí? Ako naučiť deti tvorivo využiť čas, byť v pokoji - stabilizovať sa a ukotviť uprostred neustáleho pohybu a zmeny? Ako objaviť ticho v prúde informácií? Vytvoriť priestor pre vznik nového?

5. Iniciatíva

Vlastný záujem, aktivita vytvára predpoklady pre vznik „skúmavého postoja“. Môže byť ochranou pred konzumným prístupom k mediálnym produktom, nekritickému preberaniu množstva

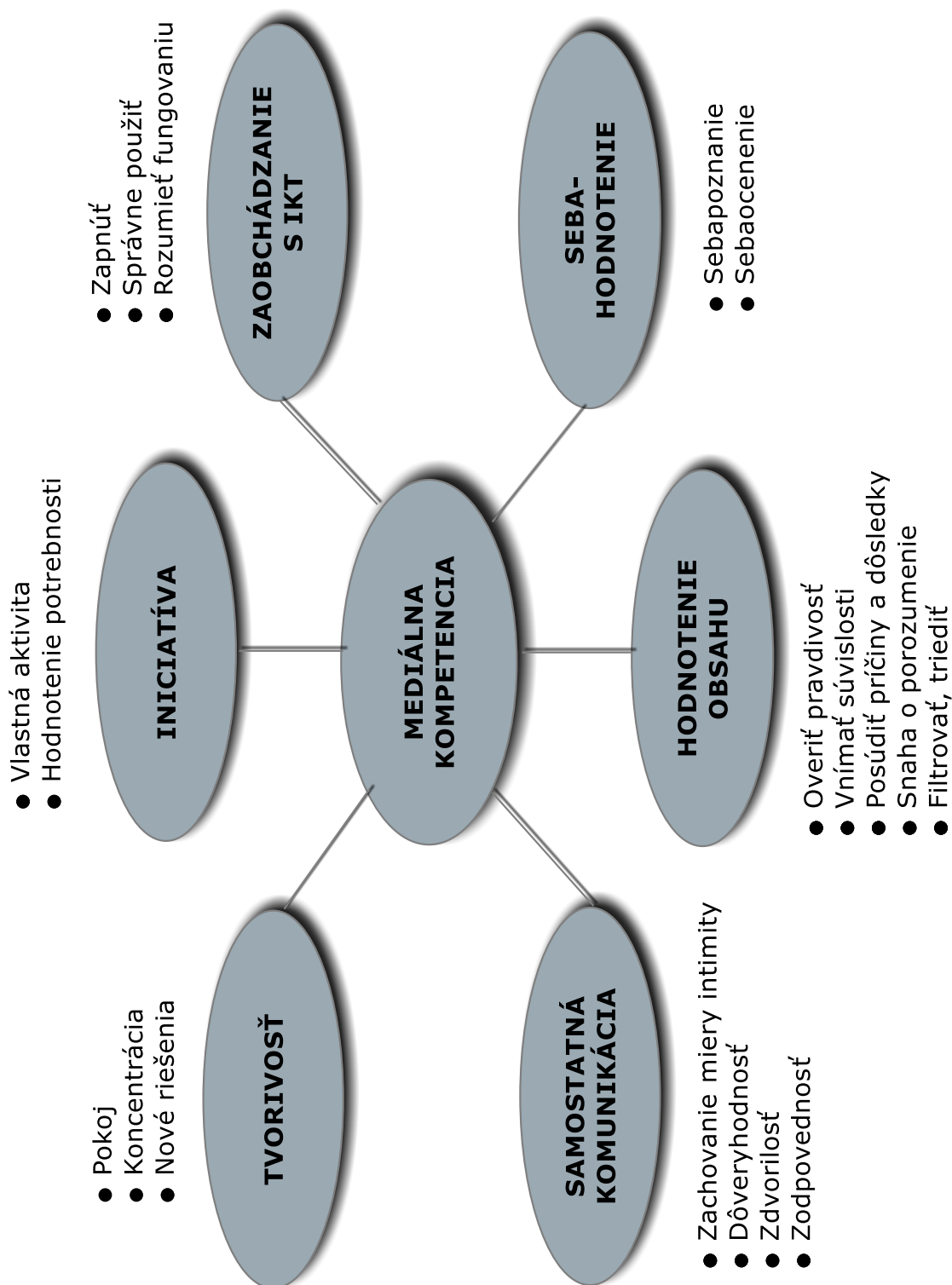
rôznorodých obsahov, hromadeniu informácií bez ich využitia. Hodnotenie potrebnosti, využiteľnosti - Na čo je to dobré? Ako to v živote využijem? Je to hodné môjho času, energie? Čo je potrebné v danej situácii urobiť? Ako to urobiť? S kým? Za akých podmienok? - je predpokladom k iniciatívnemu konaniu. Prirodzená zvedavosť, túžba poznávať nepoznané, schopnosť klásť sebe aj iným otázky, pomáha pri chápaní súvislostí, porozumení príčin a následkov javov.

Ako predchádzať konzumnému spôsobu využitia technológií? Čo pomáha v konzumnej spoločnosti rozvíjať iniciatívu? Aká je pri tom úloha rodičov, školy, komunity?

Aby sme prostredníctvom spomínaných zložiek dosiahli prospešné využitie médií, je ideálne začínať s ich rozvojom skôr, ako detí začnú s nimi pracovať a ako sa ich používanie stane konzumným. Súbežne s používaním technológií takáto výchova naďalej pokračuje. Aj keď v práci s technológiami sa dospelí môžu všeličo učiť od detí, v získavaní mediálnej kompetencie by dospelí mali deťom aktívne pomáhať.

Spracovala: Tatiana Piovarčiová

Konzultovala: Ľubica Bagalová

Upravené podľa Buermann U., 2009 a Správa o mediálnej gramotnosti, 2008/2129(INI)